

92 . Ghimeș | Județ: Bacău | Punct: Fostul punct vamal Cetatea Rákóczi | Anul: 2015

Anul: 2015

Cod RAN: 22754.01

Perioade: Evul Mediu, Perioada modernă

Epoci: Perioada modernă, Epoca medievală târzie

Tipuri sit: exploatare/carieră, locuire militară, amenajare/construcție

Categorii sit: Apărare (construcții defensive)

Autori: Elena Cristina Cordoș, Andrea Demjén, Florin Gogâltan, Lăcrămioara Elena Istina, Marian Adrian Lie, Mihaela Savu

Instituții: Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, Muzeul "Tarisznyás Márton", Gheorgheni, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie "Iulian Antonescu", Bacău, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, Christian-Albrechts-Universität zu Kiel

Raport

Cercetarea arheologică preventivă din primăvara anului 2015 a fost necesară având în vedere inițiativa Primăriei Ghimeș-Făget de a realiza un studiu de parament al cetății, dezvelirea zidurilor acoperite de pământ, clarificarea nivelului de călcare interioară a cetății și realizarea planului său pentru proiectul de restaurare și reconstruire a cetății.

Date importante despre cetatea Rákóczi putem obține din analiza hărților, planurilor și profilelor din secolul al-XVIII-lea. Pe o hartă despre pasul Ghimeș din 1718, cetatea este consemnată ca o fortăreață „Blokhaus”, aici fiind sediul comandantului vămii. În 1733 este amintită ca „o fortăreață ruinată la capătul muntelui Ademas în incinta căruia era o magazie de praf de pușcă” iar în 1768 ca „turn vechi pe muntele Aldamas”. Se pare că turnul vechi era deja în ruine între 1733 și 1768 fiind renovat aproape în întregime numai în 1771. Pe un plan general referitor la carantina de la Ghimeș din 1771 este menționat „un turn sau așa numitul Blockhaus la capatul muntelui Ademas care împreună cu zidul au fost reparate aproape în întregime”. În cel mai cunoscut plan de situație referitor la pasul Ghimeș făcut în 1791, cetatea este semnalată numai ca un „turn de apărare”. Cele mai importante planuri și profile cu privire la sistemul de întărire de la cetatea Rákóczi sunt cele din 1854 și 1876. Ele reflectă planul actual al cetății fiind cele mai relevante din punctul de vedere al unui proiect de restaurare a obiectivului.

Din secolul al-XIX-lea mai trebuie să amintim numele lui Károly Benkő care în opera sa menționează observații importante despre cetate. Astfel a fost consemnat faptul ca pe un vârf abrupt desupra râului Trotuș se află o Casă-Kommando la care se poate ajunge pe un culoar de 134 de trepte acoperite cu șindrilă. O primă descriere detaliată avem și din partea istoricului secui Balázs Orbán care prezintă printre alte monumente din zonă și pasul Ghimeș. El descrie o fortificație aflată pe vârful dealului abrupt Kőorr, care probabil a fost construită pe locul vechii cetăți a Ghimeșului. De asemenea mai menționează că la cetate se poate ajunge pe un culoar acoperit sub care se găsesc 134 de trepte. După cercetările lui Gábor Biró treptele menționate de Károly Benkő și Balázs Orbán a fost demontate cu ocazie construirii căii ferate în anul 1897. În locul celor demolate a fost construită o scară mai abruptă din 96 de trepte.

În cursul cercetărilor a fost trasată o secțiună de 23x2 m, pe partea nordică, interioară a cetății. După documentarea grundului și a profilului sudic al secțiunii, a fost golit și documentat în întregime interiorul cetății.

În urma cercetărilor arheologice am reușit să identificăm prima fază de construcție a fortificației, care a avut o formă dreptunghiulară neregulată cu lungimea interioară de 11,60 m și o lățime interioară variabilă de 4,30x3,80 m. Zidurile sunt construite din piatră de râu de diferite dimensiuni, pe alocuri folosindu-se și

stâncă spartă, legate cu un mortar cenușiu, relativ compact, amestecat cu pietriș și bucăți de var. Zidurile cetății au fost ridicate direct pe stâncă, urmând linia acesteia, în partea sudică fiind încorporată și stâncă propriu-zisă.

Zidul sudic are la fundație o grosime de 1,40–1,50 m. O parte a elevației zidului sudic stă în picioare la aprox. 4,50 m înălțime față de nivelul de călcare actual. Pe peretele sudic se poate observa un cuib de grindă, de formă pătrată, la 3,10 m înălțime față de ultimul nivel de călcare al funcționării cetății. Bârna din acest cuib de grindă ținea tavanul parterului și deasupra acestuia era nivelul de călcare al etajului. Perechea sa a fost observată și în elevația nordică, dar aceasta a fost plombată ulterior cu pietre de râu de dimensiuni mici și cu bucăți de cărămidă legată cu un mortar cenușiu, compact, amestecat cu pietriș, pigmenți de var și cărămidă. În zidul sudic au fost observate pietre ieșite spre interiorul încăperii (pietre de râu rotunjite legate cu mortar, între ele s-a păstrat amprenta unei grinzi de lemn), care venea direct deasupra zidului Z-3 și care avea rolul de a egala diferența de nivel între stâncă nativă și etajul turnului; foarte probabil aici era și intrarea la etaj. În interiorul și de-a lungul zidului sudic, deasupra cuibului de grindă se poate observa în zid amprenta unei grinzi de lemn.

Zidul nordic la fundație are o grosime de 1,40–1,50 m, elevația fiind mai îngustă de 1,0 m. O parte a elevației zidului nordic stă încă în picioare pe aprox. 4,0 m înălțime față de nivelul de călcare de astăzi. Zidul nordic al cetății a suferit mai multe intervenții și reparații. Din analiza hărților și a planurilor din secolul al XVIII-lea am putut să obținem date importante despre fazele de construcție a cetății. De pe planul din anul 1768 aflăm că era un „turn vechi pe muntele Aldamas” care avea o formă dreptunghiulară, cu o singură încăpere, cu etaj și cu două intrări: una pe partea nordică, iar cealaltă pe partea vestică. Lângă zidul nordic al cetății a fost semnalată și o sobă. Se pare că turnul vechi era în ruine fiind renovat aproape în întregime în 1771. După observațiile noastre din teren, probabil este vorba de renovarea zidului nordic al cetății, care a fost refăcut și plombat mai multe ori, ceea ce se vede și în compoziția profilului nordic interior al cetății. În fața zidului nordic, în dreapta scărilor de cărămidă, a fost adăugat un alt zid (Z-2) compus din stâncă spartă de dimensiuni mari și medii, amestecat cu pietre de râu de mici dimensiuni și cu multă cărămidă, legate cu un mortar cenușiu deschis, compact, omogenizat cu nisip și pigmenți de var. Această fază, care plombează o parte din zidul nordic al cetății (zidul obturază o parte dintr-un cuib de grindă), merge până la baza treptelor de cărămidă. Cu ocazia construirii zidului despărțitor s-a scos o parte din elevația zidului nord-vestic și s-a demolat în totalitate zidul vestic al cetății. Alte două plombe au fost identificate în textura peretelui nordic, pe care le-am putut deosebi numai pe baza materialului și a compoziției mortarului, neputând data aceste reparații.

Zidul estic al cetății avea o grosime între 1,40–1,50 m, iar elevația o înălțime de 1,30–1,50 m de la nivelul de călcare contemporan. Conform planului de bază și al secțiunii turnului defensiv (Blockhaus 2) de la sfârșitul anului 1768, grosimea peretelui estic al cetății pe partea superioară era de 0,88 m, iar înălțimea exterioară a zidului estic de 5,79 m. Ceea ce înseamnă că peretele se îngustează în partea superioară. Cel mai detaliat plan și profil cu privire la cetate este cel din 1854. Pe planul parterului apare grosimea peretelui estic de 1,25 m, iar la etaj grosimea zidului de 0,94 m. În partea exterioară a zidului estic s-a păstrat tencuiala exterioară de culoare cenușiu-gălbui. Zidul vestic al cetății apare pe planul din anul 1768, dar probabil cu ocazia renovărilor din 1771 a fost demolat. S-a păstrat numai o parte din fundație și urmele de mortar lipit pe stâncă. Grosimea fundației zidului era de 0,80 m.

În partea estică a fortificației s-a păstrat fundația și elevația fostului zid de apărare (Z-4), orientat E-V. Zidul a fost construit din blocuri de dimensiuni mari și medii de stâncă spartă, legate cu un mortar cenușiu-gălbui, compact, amestecat cu pietriș și pigmenți sporadici de var. Elevația zidului are o grosime între 1,20-1,30 m și stătea în picioare aproximativ 1,20 m înălțime. Acest zid avea rolul de a lega cele două turnuri defensive între ele: Cetatea-Rákóczi (Blockhaus 2) și Blockhaus 3. Pe partea sudică a zidului de apărare, la 0,30 m spre sud față de ductul zidului, în cursul cercetării am identificat un șant și în interiorul lui urmele a două gropi de pari (distanța între ele 0,70 m). Având în vedere că zidul de apărare era din piatră, urmele de pari provin foarte probabil de la schela ridicată pentru construirea sa. După sursele fotografice de la sfârșitul secolului al XIX-lea acest zid a fost demontat cu ocazia construirii căii ferate în anul 1897.

În interiorul turnului au fost identificate urmele a patru bârne transversale orientate est-vest (lungimea

bânelor: 5,50 m și lățimea bânelor: 0,20-0,25 m) și a altor patru bârne orientate nord-sud (lungimea bânelor: 2,40-3,80 m și lățimea bânelor: 0,12-0,20 m), care țineau podeaua din lemn. Locurile pentru cele opt bârne transversale au fost săpate în stâncă. În fața intrării au fost identificate urmele pragului de lemn cu o lățime de 1 m, grosimea pragului de lemn fiind între 0,10-0,14 m.

În partea nordică a cetății au ieșit la iveală cinci trepte din piatră (lungimea treptelor: 1,20-1,26 m și lățimea lor între 0,26-0,36 m) și încă patru trepte din cărămidă (lungimea treptelor: 1,50 m și lățimea lor de 0,24-0,28 m). Treptele din piatră au fost făcute din pietre fațetate de dimensiuni mari, așezate îngrijit una lângă cealaltă sau deasupra, fiind legate cu un mortar alb-cenușiu, compact. Treptele din cărămidă au fost făcute din cărămizi întregi, orientată E-V, legate cu un mortar cenușiu deschis, compact, amestecat cu pietriș, pigmenți de var și cărămidă. În partea vestică a cărămizilor a fost așezată câte o bârnă de lemn, amprenta păstrându-se în elevația zidului nordic al cetății. Lângă treptele de piatră, pe partea sudică, a fost surprinsă o bârnă verticală, care probabil reprezintă urmele balustradei.

Pe partea vestică s-a păstrat amprenta celor patru trepte din lemn în zidul despărțitor (Z-2) care ducea la etaj. În cursul cercetărilor în apropierea zidului vestic, despărțitor au fost identificate urme de lemn arse, cele două lentile arsă care apar pe desenul profilului nordic al S1. Aceste modificări, conform planurilor au fost efectuate în 1771.

Tot în această perioadă a fost demolat zidul vestic al cetății și construit noul zid despărțitor (Z-2). Elevația zidului despărțitor are o grosime de 0,70 m, o parte a sa stând în picioare pe o înălțime de aprox. 3,5 m față de nivelul de călcare actual. Zidul este compus din stâncă spartă de dimensiuni mari și medii, amestecată cu pietre de râu de mici dimensiuni și cu multă cărămidă, totul fiind legat cu un mortar cenușiu deschis, compact, omogenizat cu nisip și pigmenți de var. Tot în această fază a fost adăugată o plombă în partea interioară a zidului nordic (pornește în dreapta scărilor de cărămidă). Această fază, care plombează o parte din zidul nordic al cetății (zidul obturază o parte dintr-o cuib de grindă), merge până la baza treptelor de cărămidă și în partea vestică avea funcția de zid despărțitor. În colțul nord-vestic al încăperii s-a păstrat o porțiune intactă de tencuială, pe suprafața căreia s-au observat opt straturi de văruire (al patrulea strat era de culoare albastrui, în rest toate erau de culoare albă). Cu ocazia construirii acestui zid despărțitor (Z-2) s-a scos o parte din elevația zidului nord-vestic și demolat în totalitate zidul vestic al cetății (Z-1, care apare pe planul din anul 1768). În locul zidului vestic (Z-1, din anul 1768) a fost construit din piatră zidul nordic și sudic al scării de acces (Z-5) care ducea la terasă. Zidul a fost realizat din pietre de râu de dimensiuni mari și medii, amestecate cu stâncă spartă și cărămidă, legate cu un mortar alb-cenușiu, compact, omogenizat cu pietriș, pigmenți de var și de cărămidă. În schimb zidul nordic al scării a fost făcut din piatră de stâncă de dimensiuni mari, neregulată, legată cu mai puțin mortar; zidul este fățuit spre exterior și neregulat spre interior. După observațiile noastre zidul nordic al scării a fost construit împreună cu treptele (partea nordică a celor patru trepte din piatră este legat cu zidul nordic) de acces spre partea vestică a cetății. Zidul nordic are o grosime de 0,50–0,70 m, elevația având pe alocuri o înălțime de aprox. 1,50 m. Zidul sudic cu o grosime de 1,20 m, prezintă astăzi o elevația de aprox. 2,50 m înălțime.

Pe partea vestică a Blockhaus 2, la etaj, a ieșit la iveală elevația zidului vestic și nordic (Z-6) al unei încăperi de mici dimensiuni (2,20 x 3,20 m). Zidul a fost construit din stâncă spartă de dimensiuni mari și medii, amestecată cu cărămizi și legate cu un mortar cenușiu-gălbui, sfărâmicos, nisipos, omogenizat cu pigmenți de var și cu mult pietriș. Pe partea nordică a peretului s-a păstrat tencuiala interioară a încăperii. Zidul de pe partea nord-vestică a fost construit pe partea exterioară a zidului nordic (Z-1), demolat probabil în 1771. Acesta avea o grosime de aprox. 0,60 m. Zidul vestic prezintă o grosime cuprinsă între 0,36-0,56 m. Zidul este așezat pe stâncă, între el și aceasta putându-se observa un nivel subțire de pământ brun închis, iar în partea nord-vestică stânca nativă a fost încadrată în zid. Acest zid nu apare pe planurile din a doua jumătate a sec. al XIX-lea.

În urma cercetărilor arheologice preventive din anul 2015 am reușit să reconstituim planul cetății. Cetatea s-a aflat în folosință o perioadă îndelungată de timp, a trecut prin două războaie mondiale și a fost golită și curățată pe parcursul timpului. În cursul cercetărilor au ieșit la iveală fragmente de pipe, câteva fragmente ceramice, fragmente de sticlă de geam, cuie forjate, o lamă de cuțit, o brișcă, o aplică din cupru, un nasture metalic și o potcoavă de cizmă. Toate obiectele găsite aparțin secolelor XIX-XX. Neavând

elemente de datare, periodizarea cetății a fost făcută pe baza observațiilor de teren (pe baza compoziția zidului și a mortarului) și pe baza planurilor din Arhiva de Război de la Viena. Am reușit să identificăm zidurile pe baza planului din anul 1768, care probabil reflecta situația din 1718 și 1733, când cetatea a fost semnalată ca turn vechi, care era în ruine. Negăsind elemente de datare în apropiere zidului, nu le putem încadra temporal cu exactitate. Dacă admitem faptul, că în anul 1718 în cetate era sediul comandantului vămii de la pasul Ghimeș și că peste 15 ani cetatea a fost descrisă ca o fortăreață ruinată la capătul muntelui Adelmas, putem să presupunem faptul că prima fază (Z-1) de construcție poate să dateze și din sec. al XVII-lea.

Informații suplimentare online

[Raportul 5604 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
